

ПЕДАГОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ЛІНГВІСТИЧНІЙ ШКОЛІ "МОВИ Й МОВЛЕННЯ" Ф. ДЕ СОССЮРА

Стаття присвячена проблемі розвитку соціокультурних детермінантів формування мовної особистості на матеріалі школи "мови й мовлення" Ф. де Соссюра. Проаналізовано історичний розвиток соціокультурного компонента формування мовної особистості у контексті загального поняття мовленнєвої діяльності, складниками якої є мова й мовлення. Дослідження розглядає мовні стратегії як механізми освоєння і користування іноземними мовами в багатомовному культурному просторі.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, соціокультурний компонент мовної особи, загальноєвропейський освітній простір.

Постановка проблеми. Сучасна Європа являє собою досить складне культурне утворення, яке виникло внаслідок накладання один на одного декількох шарів культурної ідентичності, до яких належать економічна, політична ідентичність тощо, а також ідентичність на рівні літератури, кіно, інших проявів духовної культури. Навчання іноземних мов на сучасному етапі розглядається не тільки як педагогічна чи методична проблема, а як створення умов для усвідомлення відмінностей у рідній та іншомовній культурі, виховання толерантного ставлення до представників інших народів, зниження рівня етноцентризму, формування навичок іншомовної міжкультурної комунікації та готовності до діалогу культур.

Сьогодні перед педагогічною наукою і школою України гостро стоїть питання реформування освіти в напрямі гуманізації навчання, і, в першу чергу, визначення соціокультурних детермінантів формування мовної особистості. Одним із шляхів підвищення ефективності викладання іноземних мов у вищій школі є використання соціокультурного фактору.

Мета статті – визначити тенденції теорії і практики формування мовної особистості в європейському освітньому просторі кінця XIX – початку XX ст. на матеріалі школи "мови й мовлення" Ф. де Соссюра. У більшості європейських країн цей компонент визнано істотною частиною змісту навчання будь-якої іноземної мови. Але в Україні до сьогодні він і досі належно не висвітлений у педагогічному та загальнометодичному аспектах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як педагогічна і соціокультурна проблема мовні стратегії формування мовної особистості стали предметом дослідження порівняно недавно. Практично вона розробляється в останні два – три десятиріччя. В її основі знаходяться фундаментальні дослідження феномену мови знаменитих мовознавців (від О. Потебні до Я. Білодіда), а також дослідників мовно-педагогічних і виховних технологій (від Я. Каменського до А. Макаренка, Г. Ващенко і В. Сухомлинського) [2, с. 71]. Видатні досягнення означених вчених є першим і основним пластом літератури, на якій вибудовувалось наше дослідження.

Серед робіт сучасних науковців, які тією чи іншою мірою торкалися досліджуваної нами проблеми, ми виділяємо три відносно самостійні групи наукових розробок [4].

Перша з них присвячена дослідженню загальнокультурної ситуації, що склалась у Європі в післявоєнний період, особливо після розпаду СРСР і руйнації „соціалістичного табору” (С. Веселовський, М. Білоусов, І. Бураківський, Л. Гайдуков, Л. Губерський, С. Годун, А. Дугін, В. Копійка, В. Крушинський, В. Манжола, І. Мінгазутдінов, Г. Немиря, О. Павлюк, Д. Сіджанські, М. Срежньова).

Другу групу досліджень складають роботи вчених, які намагались проникнути в архітектуру європейського діалогу, обумовлену розмаїттям культур і ментальних характеристик народів європейського простору (З. Бзежинський, Б. Гуменюк, А. Зленко, В. Литвин, М. Михальченко, Г. Руденко та ін.) [4, с. 7].

Нарешті, до третьої групи ми відносимо дослідження авторів, мовні стратегії в яких є предметом безпосереднього теоретичного аналізу. У цьому плані мовні стратегії вивчаються представниками багатьох наук – філологами і лінгвістами, психологами і семіотиками, філософами і, навіть, математиками. Серед науковців-філологічного та літературного профілю, праці яких мають знаковий характер, слід насамперед назвати А. Грищенка, М. Жулинського, Л. Мацько, А. Міщенко, В. Німчука, В. Яременка; серед філософів – В. Андрущенко, К. Жоля, М. Михальченка, Б. Параконського та ін. [3, с. 17].

Виклад основного матеріалу. Фердинанд де Соссюр (1857 – 1913) – один з видатних лінгвістів свого часу, сформулював тенденції теорії і практики формування мовної особистості в європейському освітньому просторі кінця XIX – початку XX ст. Він народився в Женеві у родині вчених. 1875 року Соссюр почав навчання в Женевському університеті, а з 1876 року навчався в Лейпцизі, де слухав лекції Лескіна,

Остгофа, Бругмана. У 1879 р. він надрукував відому книгу "Трактат про первісну систему голосних в індоєвропейських мовах". У 1878-79 навчальному році Соссюр навчається в Берлінському університеті. Наприкінці 1879р. він повернувся до Лейпцига і в лютому 1880р. захистив докторську дисертацію "Родовий абсолютний у санскриті". У наступні роки Соссюр читає лекції в Парижі, де в нього навчалися Л. Майє (1866–1936), М. Граммон (1866–1946). 1891 року він повертається до Женевського університету, де згодом став професором санскриту й порівняльної граматики індоєвропейських мов. У 1906 р. Соссюр отримав кафедру загального мовознавства. У 1906-1911р. тричі прочитав курс загального мовознавства, який слухали Ш. Баллі (1865 – 1947) та А. Сеше (1870 – 1946). Прочитані Соссюром курси із загального мовознавства були після його смерті видані за записами лекцій Ш. Баллі та А. Сеше в 1916р. під назвою "Курс загальної лінгвістики". 1933 року в Москві було видано його російський переклад. Ця книга стала всесвітньовідомою своєю оригінальною концепцією і вплинула на становлення різних напрямків лінгвістики ХХ ст.

Проблеми, поставлені й розглянуті Соссюром у "Курсі загальної лінгвістики", – мова й мовлення, соціокультурні детермінанти формування мовної особистості, системність мови, її знаковий характер, синхронія й діяхронія й внутрішня лінгвістика [5, с. 71] – вже багато в чому були сформульовані його попередниками й сучасниками: В. фон Гумбольдтом, Бодуеном де Куртене, М. Крушевським, В. Уїтні та іншими мовознавцями. Проте заслуга Соссюра полягає в тому, що він, поєднавши ці проблеми, створив загальну теорію мови, хоча багато в чому суперечливу й позбавлену остаточного вирішення всіх питань. Головним методом побудови лінгвістичної теорії Соссюр обрав метод антиномій, який широко використовував В. фон Гумбольдт та інші лінгвісти ХІХ ст. (наприклад, французький лінгвіст В. Анрі видав 1886 року книгу "Лінгвістичні антиномії").

Перша важлива антиномія концепції Соссюра – мова й мовлення, тенденції теорії і практики формування мовної особистості. Проблема їх співвідношення вперше була поставлена Гумбольдтом, потім її розглядали Потебня й Бодуен де Куртене. Вирішуючи цю проблему, Соссюр відштовхується від загального поняття мовленнєвої діяльності, складниками якої є мова й мовлення [7, с.171]. Мовленнєва діяльність дуже різноманітна, вона стосується й індивідуальної, і соціальної сфери, стикається з такими галузями як фізика, фізіологія, психологія, має зовнішній (звуковий) і внутрішній (психічний) бік. Мовленнєва діяльність – це властивість, притаманна людині. Мова й мовлення – це лише частини більш загального феномена, яким є мовленнєва діяльність. Мова й мовлення "тісно пов'язані між собою і взаємно передбачують одне: мова необхідна, щоб мовлення було зрозуміле й виконувало всі свої функції; мовлення, у свою чергу, необхідне для того щоб встановилася мова: історично факт мовлення завжди передує мові".

Разом з тим мова й мовлення різняться між собою рядом ознак [7, с. 71-74]. Перша відмінність між ними полягає в тому, що мова соціальна, а мовлення індивідуальне. Мова – соціальний елемент мовленнєвої діяльності мовної особистості, зовнішній відносно індивіда. Він не може ані створювати мову, ані змінювати її. Мова як соціальний продукт засвоюється кожним індивідом уже в готовому вигляді. Визнаючи соціальний характер мови при формуванні мовної особистості, Соссюр наголошує на її психологічній природі: мова – це сукупність асоціацій, наявних у мозку й скріплених колективною домовленістю. На відміну від мови мовлення завжди індивідуальне, воно є "індивідуальним актом волевияву й розуміння". У мовленні немає нічого колективного, його прояви – індивідуальні й миттєві.

По-друге, мова протистоїть мовленню як потенція його реалізації при формуванні мовної особистості. Мова потенційно існує в мозку індивіда у вигляді граматичної системи й словника. Реалізація цих потенційних можливостей відбувається в мовленні, у використанні засобів мови з метою комунікації [7, с. 117].

По-третє, на відміну від нестійкості й одноразовості мовлення, мова стійка й довговічна. Мова відрізняється від мовлення, як "істотне від другорядного і більш-менш випадкового". Істотними є нормативні факти мови, закріплені мовною практикою, другорядні й випадкові – коливання й індивідуальні відхилення в мовленні. Враховуючи зазначені чинники, Соссюр вимагає окремо вивчати кожен бік мовленнєвої діяльності мовної особистості, пропонуючи розрізняти лінгвістику мови й лінгвістику мовлення, яка має другорядне значення [7, с. 121].

Протиставлення мови й мовлення Соссюр образно називає першим перехрестям на шляху формування мовної особистості. Другим перехрестям він називає антиномію синхронії. Синхронія – це стан мови у даний час, статистичний аспект, мова в її системі. Діахронія – це еволюція мови, послідовність мовних фактів у часі, історичний або динамічний аспект. На думку Соссюра, "синхронічне все, що стосується статистичного аспекту" лінгвістики, "діахронічне все, що стосується еволюції". Звідси походить вимога виділити нову пару незалежних дисциплін – синхронічної та діахронічної лінгвістики. Синхронічна лінгвістика має вивчати логічні й психологічні відношення між існуючими елементами мови, які утворюють її систему, розглядаючи їх так, як вони сприймаються однією й тією самою колективною свідомістю при формуванні мовної особистості [7, с. 134]. Діахронічна лінгвістика має вивчати відношення, які пов'язують елементи мови в порядку послідовності; ці елементи "не сприймаються однією й тією самою колективною свідомістю", вони замінюються одні іншими, але не утворюють систему. Таким чином, синхронічна лінгвістика вивчає мову як систему, тобто має справу з мовою, а діахронічна досліджує мовлення мовної особистості, її об'єкт не утворює систему. Варто

зазначити, що антиномію синхронії-діахронії розробляв уже Бодуен де Куртене як статику й динаміку мови.

Однією з головних заслуг Ф. де Соссюра вважають обґрунтування ним системного характеру мови та мовлення. Трохи раніше, ніж Соссюр, Б. де Куртене, роботи якого Соссюр високо цінував, запропонував розуміння системи мови як сукупності, частини якої пов'язані між собою різними відношеннями, що впливають на процес формування мовної особистості. У Соссюра система мови базується на протиставленні її членів. Розглядаючи мову як систему математично точну, він користувався для позначення компонентів системи математичним терміном "член", вважаючи, що всі відношення в мові можуть бути виражені в математичних формулах. Мова як система формування мовної особистості характеризується двома особливостями: усі члени системи перебувають у рівновазі; система є замкнутою [7, с. 147]. Система мови формується на підставі встановлення тотожностей і розбіжностей між її членами, тобто елементами системи. Соссюр наголошує на статичності як найважливішій ознаці мовної системи, хоча її не розглядає як цілком нерухомий стан системи. Визначальними в системі є два типи відношень між її елементами – синтагматичні й асоціативні, заслуга у відкритті яких належить, на думку деяких дослідників, М. В. Крушевському. Синтагматичні відношення базуються на двох та більшій кількості членів відношення, "однаковою мірою наявних в актуальній послідовності".

Синтагматичні відношення підпорядковуються принципу лінійності формування мовної особистості. Через дію цього принципу мовні одиниці "вишикуються" в лінію, де кожна одиниця утворює сполуку з сусідніми одиницями. Лінійні сполуки одиниць мови Соссюр називає синтагмами. Другий тип відношень він позначає як асоціативні, що безпосередньо впливають на процес формування мовної особистості, вони "поєднують члени цього відношення у віртуальний мнемонічний (гр. Мпете – пам'ять) ряд" [7, с. 164]. В асоціативні відношення Соссюр включає не лише морфологічні, але й смислові зв'язки між словами. На думку Соссюра, сукупність синтагматичних і асоціативних відношень "утворює мову й визначає її функціонування". Мова представляє собою сукупність взаємопов'язаних елементів, де кожний член системи пов'язаний з іншими членами як у просторі (синтагматичні відношення), так і у свідомості мовця (асоціативні відношення).

Ф. де Соссюр обґрунтував знаковий характер мови. Вчення про мову як систему знаків, які виражають поняття у свідомості мовця, посідає важливе місце в лінгвістичному вченні Соссюра. Він вважає мову системою знаків, "в якій істотним є лише поєднання значення й акустичного образу, причому обидва ці компоненти знака однаковою мірою психічні" [7, с. 171]. Мовний знак, за Соссюром, – це протиставлена двобічна психічна сутність мовної особистості: означення (акустичний образ) й означуване (поняття). Мовні знаки – це реальності, які знаходяться в мозку людини. Центральним знаком у механізмі мови є слово [7, с. 172]. Соссюр пропонує створити нову науку про знаки взагалі – семіологію. Лінгвістика "як наука про особливі знаки" буде частиною семіології, її найважливішим розділом, оскільки мова – це найскладніша й найпоширеніша семіологічна система". Соссюр зазначає характерні ознаки мовного знака, які безпосередньо впливають на процес формування мовної особистості. Це передусім довільність знака, тобто довільність, умовність зв'язку означення з означуваним у свідомості мовця. Проте, з іншого боку, цей знак є обов'язковим для мовного колективу, який ним користується, він соціальний та соціокультурно обумовлений. Довільність знака зовсім не виключає його мотивованості, оскільки більшість слів у загальній системі мови мотивована. Принцип довільності знака породжує антиномію мінливості-немінливості знака. Немінливість мовних знаків характеризується тим, що люди вживають їх так, як встановлено традицією. У процесі історичного розвитку відношення між означенням й означуваним у знакові можуть змінюватись, тобто може змінитися звуковий склад слова, його значення або те й інше разом, що тісно пов'язано з принципом безперервності соціокультурного та мовного розвитку [7, с. 175].

Важливим для системного й знакового розуміння мови було наголошування Соссюром на значимості відмінностей у знаку й мові. Через те, що мовний знак – психічне явище, для нього важливі не матеріальні відмінності, а функціональні властивості. На його думку, у слові важливий не звук як такий, а ті звукові відмінності, які дозволяють мовцям відрізнити це слово від інших, "бо тільки ці звукові відмінності значимі" [7, с. 177]. У зв'язку з цим Соссюр розуміє фонему як сукупність розрізнявальних ознак, що потім було визнано Паризьким лінгвістичним гуртком.

Безпосередні учні Соссюра й ті мовознавці, на творчість яких він вплинув, не утворюють єдності між знаком та мовою, оскільки багато положень його концепції суперечливі й припускають неоднозначне тлумачення. Послідовники Соссюра представлені наче трьома потоками. Перший потік утворюють Ш. Баллі, А. Сеше, С.О. Карцевський (так звана Женевська школа), які дотримувались концепції свого вчителя й розвивали його погляди. Більша група мовознавців, які утворюють другий потік (А. Мейє, Ж. Вандрієс, Е. Бенвеніст, А. Соммерфельт тощо), сприйняла соціологічні ідеї Соссюра, поєднавши їх з принципами порівняльно-історичного мовознавства. Останній потік включає багато мовознавців різних відгалужень структуралізму. Передумов виникнення структуралізму декілька. Багато методологічних принципів, що впливають на процес формування мовної особистості, за своїм походженням, а іноді й за змістом, мають філософське забарвлення. Залежність від філософських течій далася визнавати й при виникненні структуральної лінгвістики як нового наукового напрямку. Переважно всі фундаментальні дослідження, які лежать в основі сучасного структуралізму, були зроблені наприкінці XIX – початку XX ст. Бурхливе зростання природознавчих наук (відкриття періодичної системи хімічних

елементів Менделєєва, закон Менделя про розщеплення спадкоємних ознак батьків та їх нащадків, відкриття Ч. Дарвіна тощо) ввело в науку поняття дискретної структури матерії. Поняття фонем і морфем, введене в цей період, якраз і виражало стосовно мови те, що відображали атоми, молекули стосовно хімічних і фізичних явищ, неорганічної матерії [5, с. 117]. У мовознавстві першим, хто на початку ХХ ст. спробував встановити взаємні зв'язки між фактами мови та мовленням, згрупувати їх і виявити внутрішні корелятивні відношення, синтезувати їх в єдине ціле, побудувати систему відповідних елементів і створити єдиний цілісний об'єкт дослідження, був швейцарський мовознавець Фердинанд де Соссюр. Головна заслуга Соссюра перед лінгвістикою ХХ ст. полягає в тому, що він звернув увагу на необхідність вивчення мови як цілої системи, як такої, що складається із взаємозв'язаних і взаємозумовлених елементів мовлення. Соссюр висунув важливе положення про системний характер мови та мовлення, визначив мову як систему, яка підпорядковується своєму внутрішньому ладу, як сукупність взаємозалежних елементів, пов'язаних між собою відношеннями. Важливим положенням теорії Соссюра є розмежування мови й мовлення. Мова й мовлення каже Соссюр, тісно пов'язані між собою й передбачають одне одне. Мова необхідна, щоб мовлення було зрозуміле, а мовлення, у свою чергу, необхідне, щоб встановилася мова. Таким чином, функціонування мови, на думку Соссюра, виявляється в мовленні, живе мовлення є формою існування й розвитку мови [7, с. 67].

Заслуга Соссюра полягає в тому, що на початку ХХ ст. центральною проблемою мовознавства він зробив проблему цілісності мови, а суперечливі положення його широкої загальної теорії мови через 10 років стали теоретичною основою різних напрямків лінгвістичного структуралізму. Історичне коріння цього напрямку знаходимо в індійській мовознавчій традиції, у перших спробах суворого опису мови давньоіндійським ученим Паніні. У Середньовіччя цей напрямок виражається в загальній раціональній граматиці, пізніше – у роботах Р. Декарта та В. Лейбніца. На виникнення й формування структуралізму дуже вплинули ідеї Бодуена де Куртене, Ф.Ф.Фортунатова, Л. Блумфілда, М. Троцького, Л. Єльмслева, Е. Сепіра. У 20-40 рр. ХХ ст. виникають школи структуралізму, які відіграли значну роль у розробці його концепцій і методів: Празька лінгвістична школа, датський структуралізм (або глоссематика), дескриптивна лінгвістика в США. Помітний вплив на становлення структуралізму російської формальної школи в літературознавстві (Є. Поліванов, Л. Якубинський, Ю. Тинянов тощо) [1, с. 87].

Висновки. Багатоаспектні погляди Фердинанда де Соссюра на досить суттєві питання дослідження мови як соціокультурного детермінанта формування мовної особистості єднає спільна концептуальна платформа, сутність якої можна виразити такими тезами: 1) мова – це системно-структурне утворення, в якому всі його одиниці пов'язані між собою різними відношеннями; 2) мова – це система знаків, співвідносних з іншими символічними системами в межах спільної для них дисципліни – семіотики; 3) при вивченні будь-якої природної мови варто розрізняти мову й мовлення; 4) в основі мовної системи універсальні відношення – синтагматичні й прагматичні зв'язки між одиницями мови на всіх їх рівнях; 5) мова може досліджуватися з двох поглядів – синхронічного й діахронічного, пріоритет при структурному вивченні мови належить синхронії; 6) статика й динаміка є такими станами мови, які співіснують; за рахунок статичної балансується мова як система, динаміка забезпечує можливість змін у мові; 7) мова – самостійне явище з власними внутрішніми законами, вивчати її треба передусім з урахуванням внутрішньомовних чинників; 8) у дослідженні мови необхідно використовувати суворі, точні методи, які зближують лінгвістику з природознавчими науками.

Практичний досвід викладання іноземної мови у вищій школі показує, що інтеграційні процеси, які пронизують сучасну Європу, створюють об'єктивні передумови для поглиблення контактів між народами, розширення горизонтів співробітництва, а відповідно й вимагають створення адекватних механізмів для діалогу культур, поглибленого розуміння народами одне одного, толерантного сприйняття відмінностей, подолання суперечностей та локальних конфліктів, що інколи виникають.

Таким чином, стаття розглядає мовні стратегії як механізми освоєння і користування іноземними мовами в багатомовному культурному просторі. Їх сукупність є основним культурним комунікаційним засобом, провідним елементом соціалізації особистості, її аккультурації. Фердинанд де Соссюр розглядає мовні стратегії як засіб розуміння народами культурних відмінностей одне одного, осягнення цих відмінностей як унікального формовитвору єдиної людської сутності, досягнення на цій основі їх (особливостей) толерантного сприйняття. Вони розглядаються як засіб подолання непорозуміння (неадекватного розуміння), яке завжди виникає при комунікації культур у багатокультурному європейському просторі. Освоєння мовних стратегій є пріоритетним напрямом освітньої політики країн-учасників Болонського процесу. Ця норма є пріоритетною й для України.

Використані джерела

1. Воробйова І.А. Формування соціокультурної компетенції учнів старшої школи засобами іноземної мови: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. / І.А. Воробйова. – К., 2003. – 194 с.
2. Гумбольдт В. Фон Язык и философия культуры: Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1985. – 586 с.
3. Коломінова О.О. Шляхи формування лінгвокраїнознавчої компетенції учнів початкової школи у процесі навчання англійської мови / О.О. Коломінова // Нариси досліджень у галузі гуманітарних наук у педвузі: Зб. наук. та науково-метод. праць. – Горлівка: ГДППМ, 2002. – С. 250-252.
4. Першукова О.О. З історії розвитку соціокультурних аспектів вивчення іноземних мов у Європі / О.О. Першукова // Іноземні мови – 1999. – № 4. – С.16–20.

5. Садохин А.П. Введение в теорию межкультурной коммуникации / А.П. Садохин. – М.: Высшая школа, 2005. – 310 с.
6. Сафонова В.В. Социокультурный подход к обучению иностранным языкам / В.В. Сафонова. – М.: Высшая школа, 2001. – 311 с.
7. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики / Пер. с 2-го фр. узд. А.М. Сухотина; Под. ред. и с примеч. Р.И. Шор; Вводная ст. Д.Н. Введенского. – М. : Соцэкгиз, 1933. – 387с.
8. Формування професійної культури вчителя в контексті інтеграції України в європейський освітній простір. Матеріали регіонального науково-практичного семінару / за ред. проф. Терещука Г.В. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – 177 с.

Mahinov V.

**THE PEDAGOGICAL CONCEPT OF FORMATION OF LINGUISTIC IDENTITY
IN LANGUAGE SCHOOL "LANGUAGE AND SPEECH"
F. DE SAUSSURE**

The article is devoted the problem of development of socio-cultural determinants of the formation of language personality on the material of the school "language and speech" F. de Saussure. In most European countries this component is recognized as an essential part of the content of foreign language teaching. The teaching of foreign languages at the present stage is considered not only as a pedagogical or methodological problem, but as creating conditions for understanding differences in native and foreign language culture, upbringing of tolerant attitude towards representatives of other peoples, the lowering of the level of ethnocentrism, foreign language skills intercultural communications and readiness for a dialogue of cultures. The article analyzes the historical development of the sociocultural component of language personality formation in the context of the General notion of speech activity, the components of which are language and speech.

The article deals with linguistic strategies as mechanisms for the development and use of foreign languages in a multilingual cultural space. Their combination is the main means of cultural communication, the leading element of socialization, it accultural. Ferdinand de Saussure describes linguistic strategies as a means to understand people's cultural differences of each other, understanding these differences as a unique formulator a single human entity, the achievement on this basis the tolerance of perception. They are seen as a means of overcoming inadequate understanding, which always occurs when the communication of cultures in a multicultural European space.

Multidimensional views of Ferdinand de Saussure on the substantive issues of the study of language as a socio-cultural determinants of form linguistic identity, share a common conceptual platform, the essence of which it is possible to express these theses: 1) language is systematic and structural formation in which all units are interrelated by various relations; 2) language is a system of signs, correlated with other symbolic systems within their common discipline of semiotics; 3) when learning any language you should distinguish between language and speech. The development of speech strategies is a priority direction of educational policy of the countries-participants of the Bologna process. This rule is a priority for Ukraine.

Key words: *dialogue of cultures, intercultural communication, language and speech, formation of linguistic identity, socio-cultural component of linguistic identity, common European educational space.*

Стаття надійшла до редакції 02.10.2015